

شرح

فرائد الأصول

(رسائل شیخ اعظم اصفہانی رحمۃ اللہ علیہ)

قطع - شہرت فتوائیہ

نویسنده: احمد خوانساری

سرشناسه: خوانساری، احمد، ۱۳۵۳ -
 عنوان قراردادی: فرائد الاصول. فارسی. برگزیده. شرح
 عنوان و نام پدیدآور: شرح فرائد الاصول (رسایل شیخ انصاری) قطع - شهرت فتواییه
 نویسنده: احمد خوانساری
 مشخصات نشر: قم: طلیعه سبز، ۱۴۰۰
 مشخصات ظاهری: ۱۸۳ص.
 قیمت: ۶۰۰۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸/۶۲۲/۶۹۵۶/۷۱/۰
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 یادداشت: کتاب حاضر شرح بخشی از کتاب «فرائد الاصول» تألیف شیخ انصاری است.
 یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.
 موضوع: انصاری، مرتضی بن محمد امین، ۱۲۱۴ - ۱۲۸۱ ق. فرائد الاصول - نقد و تفسیر.
 Ansari, Mortaza ibn Mohammad Amin. Faraed ol - osul - Criticism and interpretation
 موضوع: اصول فقه شیعه
 موضوع: * Islamic law, Shiites -- interpretation and construction
 شناسه افزوده: انصاری، مرتضی بن محمد امین، ۱۲۱۴ - ۱۲۸۱ ق. برگزیده. شرح.
 شناسه افزوده: Ansari, Mortaza ibn Mohammad Amin. Faraed ol - osul
 رده‌بندی کنگره: BP۱۵۹/۸
 رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۱۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۲۱۶۰۴

نام کتاب: شرح مختصر فرائد الاصول،
 مؤلف: احمد خوانساری، استاد همکار جامعة المصطفی العالمية
 ناشر: طلیعه سبز
 صفحه‌آرایی: صفرعلی اخلاقی
 نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰
 تیراژ: ۵۰۰ جلد
 قیمت: ۶۰۰۰۰۰ ریال

مقدمه

اعلم ان المكلف...

مرحوم شیخ در ابتدای کتاب رسائل برآی رسید به مباحث اصلی یک تقسیم‌بندی دارد. شیخ می‌فرماید مکلف وقتی متوجه به حکم شرعی می‌شود یا قاطع است و یا ظان و یا شک.

تذکر چند نکته مهم

۱- مراد از مکلف در اینجا مجتهد می‌باشد؛ زیرا این سه حالت برای مجتهد حاصل می‌گردد نه مقلد و آثار این حالات نیز مربوط به مجتهد است مثلاً مجتهد در حالت شک اصل عملی جاری می‌کند یا در حالت ظن به امارات رجوع می‌نماید.

۲- مراد از توجه و التفات نیز در مقابل غفلت است و برای تذکر به این

نکته است که این سه حالت تنها برای شخصی که توجه و التفات دارد رخ می‌دهد و نه غافل.

۳- برخی معتقدند کلمه «التفات» در کلام شیخ لغو است زیرا اگر شیخ می‌فرمود: «اعلم ان المكلف اما ان يحصل له القطع او الشك او الظن» کافی بود و هر مکلفی التفات هم دارد و غافل اصلاً تکلیفی ندارد.

جواب این است مکلف حداقل ۴ شرط دارد بلوغ، عقل، التفات، قدرت که شرایط عامه تکلیف باشند که دو شرط بلوغ و عقل شرط اصل تکلیف و دو شرط التفات و قدرت شرط فعلیت و تنجز تکلیف است؛ نتیجه اینکه مراد از مکلف، مکلف شأنی است نه فعلی یعنی انسان بالغ و عاقل اگر ملتفت و قادر شد تکلیف در مورد او فعلی می‌گردد، پس قید التفات لغو نیست؛ زیرا مراد مکلف شأنی است نه فعلی.

آیا مراد از التفات التفات تفصیلی است یا التفات اجمالی؟ التفات اجمالی مثل اینکه انسان بداند شرب توتون در اسلام حکم دارد؛ و التفات تفصیلی مثل اینکه حکم توتون را بداند.

به نظر می‌رسد مراد از التفات در کلام شیخ التفات اجمالی باشد زیرا التفات تفصیلی همان قطع و علم است که بعداً بیان می‌نماید.

حال با توجه به این نکات اگر برای انسان نسبت به حکم شرعی قطع پیدا شد که بلافاصله بدان عمل مینماید و حالت منتظره‌ای ندارد.

و اگر برای انسان ظن حاصل شد از آنجا که ظن کاشف ناقص است احتیاج به تکمیل دارد که همان اجازه شرع یا عقل در عمل به آن باشد و گرنه نمی‌توان به ظن عمل کرد.

اما اگر مجتهد نسبت به حکم شرعی شک پیدا کرد و دلیلی بر طرفین پیدا نکرد باید به قواعد عملیه ای که شارع برای حالت شک در نظر گرفته است رجوع نماید که به این قواعد اصول عملیه می‌گویند.

تعداد و مجاری اصول عملیه

اصول عملیه منحصر در برائت، استصحاب، احتیاط و تخییر است.

دلیل انحصار اصول عملیه در ۴ اصل مذکور به این جهت است که برخی اصول مانند اصول لفظیه در مورد ظن به مراد متکلم است مثل اصالة الحقيقة یا اصالة الظهور، لذا ربطی به حالت شک مکلف ندارد و برخی از اصول عملیه نیز مانند اصالة الصحة یا قاعده فراغ و تجاوز مربوط به موضوعاتند و وظیفه مجتهد تشخیص احکام کلیه استعماع موضوع خارجی؛ حکم کلی مثل اینکه و ذی مانند بول ناقض وضوست یا نه، لذا مجتهد باید در مورد اصولی بحث کند که حکم خدا عملاً از آن بدست آید؛ البته اصالة الطهارة در حکم نیز جاریست اما اختصاص به باب طهارت دارد به خلاف آن ۴ اصل معروف که در همه ابواب فقه کاربرد دارد.

انحصار موارد این ۴ اصل به حصر عقلی مشخص می‌گردد به این بیان که مجتهد هرگاه در حکمی شرعی دچار شک گردد یا دارای حالت سابقه است و یا حالت سابقه ندارد؛ اگر دارای حالت سابقه است مجرای اصل استصحاب^۱ است و اگر دارای حالت سابقه نیست یا احتیاط در آن امکان دارد یا امکان ندارد؛ اگر حالت سابقه نداشت و احتیاط ممکن نبود مجرای اصل تخییر

۱. مثلاً یقین داریم در دوران حضور نماز جمعه واجب عینی بوده الان در دوره غیبت شک در وجوب آن داریم استصحاب بقاء وجوب جمعه می‌گردد.

است^۱ و اگر احتیاط ممکن باشد و شک در اصل تکلیف باشد مجرای اصل برائت^۲ و اگر احتیاط ممکن بود و شک در مکلف به بود مجرای اصل احتیاط است.^۳

و بعبارة اخری^۴

بیان دیگری در مورد انحصار عقلی مجرای اصول عملیه وجود دارد که ثمراتی نیز برای آن ذکر شده است و آن اینکه شک یا حالت سابقه دارد یا ندارد و اگر حالت سابقه داشت مجرای اصل استصحاب است و اگر حالت سابقه نداشت اگر شک در اصل تکلیف باشد مجرای اصل برائت است و اگر شک در اصل تکلیف نباشد یا احتیاط ممکن است یا احتیاط ممکن نمی باشد؛ اگر احتیاط ممکن نباشد مجرای اصل نخییر است و اگر احتیاط امکان دارد مجرای اصل احتیاط.

www.ketab.ir

۱. دوران بین محذورین مثلا حکم دفن منافق را نمی دانیم واجب است یا حرام.

۲. شک در حرمت توتون داریم اصل برائت از حرمت جاری می گردد.

۳. در موارد علم اجمالی مثلا میدانیم یا جمعه واجب است یا ظهر باید احتیاط کرد و ظهر جمعه هر دو را بجای آورد.

۴. فرائد الأصول، ج ۱، ص ۲۶.